

УДК 81'243'373

ОСНОВНІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Яцканич Н.М.

Ужгородський національний університет

Першочерговим завданням дисципліни «Іноземна мова» у вузі є вивчення іншомовної лексики, яка в майбутньому допомогла б ефективно вирішувати професійні задачі та була б корисною в соціально-побутовій комунікації. У статті виокремлено основні підходи в процесі збагачення словникового складу. Проаналізовано етапи встановлення лексичних структур іноземної мови та навчання коректній роботі з двомовними словниками. Даний підхід, безперечно, вимагає від викладача постійної клопіткої роботи. Проте, зростаючий ентузіазм та якість результатів навчання демонструють його ефективність.

Ключові слова: іноземна мова (ІМ), словниковий склад, лексичний матеріал.

Постановка проблеми. На сучасному етапі формування іншомовної комунікативної компетенції кожен викладач звертає особливу увагу на процес формування та збагачення словникового складу, вивчення та систематизації лексики. Важливість даного процесу знаходить своє відлуння у навчальних програмах з дисципліни «Іноземна мова» (ІМ).

Проте, варто відмітити, що на певному етапі навчання, після вивчення невідомих слів та виконання низки тренувальних лексичних вправ, викладач знаходиться на роздоріжжі, зда-

ється обеззброєним. Постає важливе проблемне питання «Яким чином необхідно діяти надалі, щоб аудиторія змогла в майбутньому вміло його використовувати в іншомовній комунікації?», адже навчання лексичному матеріалу є неодмінною складовою педагогічного процесу.

Першочерговим завданням навчальної програми з дисципліни є вивчення лексичного складу мови, оскільки це є запорукою вільного володіння ІМ. Проте, сьогодні ми, викладачі, знаходимося в скрутному становищі, яке спричинене відсутністю як чіткої послідовності орга-

нізації навчального процесу, так і можливого практичного застосування засвоєних «прикладів». У певній безвиході знаходяться й студенти, які, безперечно, відчувають труднощі під час «відтворення» абстрактно вивчених «понять».

Зокрема, відчувається нагальна потреба в належному методичному забезпеченні дисципліни «ІМ», яке б могло вирішити проблемне питання ефективного оволодіння іншомовною лексикою. Переважна більшість сучасних посібників пропонують загальні розділи з вивчення конкретних понять відповідно до певної програми, інші, в свою чергу, поєднують матеріал, спрямований на формування вмінь та навичок письма та читання, що обмежується невеликим переліком невідомих (на думку редакції) слів та словосполучень, які, як показує досвід, не є важливими та доцільними для ефективного оволодіння словниковим складом ІМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує чимало публікацій, автори яких цікавляться методикою формування іншомовної компетенції. Результати аналізу свідчать, що проблемним питанням займалися А.П. Боклан, Г.М. Цюник, С.В. Король, Н.З. Луцик, С.Ф. Шатілов, J. Courtyllon, P. Vogaards, R. Mimran та багато інших. Значна кількість науковців з прикрістю констатує факт існування вищевказаних «зворотних» труднощів в процесі оволодіння словниковим складом ІМ, які є причиною як методологічної необхідності, так і складності, притаманній тій чи іншій окремо взятій мові.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, сьогодні існує нагальна потреба у вирішенні питання методики поетапного формування іншомовної лексичної компетенції, у пошуку ефективного підходу в процесі збагачення словникового складу ІМ, що й стимулює нас, молодих вчених України, до подальших наукових досліджень в даному напрямку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є спроба виокремити та проаналізувати основні підходи в процесі збагачення словникового складу іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі викладання/вивчення ІМ у вузі ми, викладачі, з прикрістю змушені констатувати факт недостатнього рівня володіння іншомовною лексикою студентами, що, в свою чергу, негативно відображається на іншомовній комунікації та спричиняє труднощі в процесі читання та письма. Тож, на нашу думку, першочерговою необхідністю для кожного з нас є, безперечно, збільшення словникового складу ІМ, встановлення певних кількісних завдань. І тут постає низка проблемних питань. *На яку кількість слів необхідно збільшити словниковий склад ІМ? На яких напрямках необхідно зосередити увагу? До яких підходів доцільно вдатися в процесі навчання? Коли варто припинити цей процес?... Беручи до уваги той факт, що словниковий склад будь-якої мови – невичерпна система, яка щодня збагачується, чи можливо виокремити певні постійні тематичні межі? Яку роль відіграє процес вивчення нових слів у навчальному процесі?*

Насправді ж, збагачення словникового складу ІМ зовсім не призводить до феномену «насиче-

ності», а навпаки – «провокує ефект «сніжної кулі». Адже набагато легшим є вивчення іншомовного лексичного матеріалу, за наявності певного багажу знань, аніж за його відсутності (оскільки формується конкретна система, яка, з часом, набуває чіткої структури). Зауважимо, що встановлення кількісного завдання в процесі збагачення словникового складу ІМ є можливим, виключно, за умови опанування лексики, яка в майбутньому стане частиною певної системи та буде ефективно використовуватися протягом довготривалого періоду.

На нашу думку, в процесі навчання іншомовній лексиці найважчим завданням є досягнення певного рівня розширення словникового складу під час мовлення. Ми зовсім не намагаємося виокремити поняття «активна/пасивна лексика», «розуміння/мовлення», а тільки спробуємо витримати співвідношення «розуміння/відтворення», адже основним завданням дисципліни ІМ є вивчення іншомовних слів, які допоможуть в майбутньому ефективно вирішувати професійні задачі та будуть корисними в соціально-побутовій комунікації.

Відзначимо, що розвиток словникового складу мови безпосередньо пов'язаний з рівнем академічних знань студентів, які, в свою чергу, обмежуються навчальними програмами інших дисциплін. Викладач ІМ змушений щодня ставати дослідником маловідомих галузей, щоб в процесі навчання та в майбутньому його аудиторія змогла досягти успіху.

Для консолідації набутих знань та для вмільного їх відтворення в іншомовній комунікації, ми б радили вдатися до наступних дій в процесі вивчення лексичного матеріалу:

1) виокремлення в пам'яті нових слів серед організованих структур опанованої лексики, де «слово» не втрачається (як нечітко виявлений об'єкт), а знаходиться у певній морфологічній (або будь-якій іншій) системі, яка базується на вивчених раніше словах;

2) регулярна активізація нових слів, яка б не обмежувалася виключно спонтаним їх використанням (на даному етапі можна вдатися до виконання низки різноманітних тренувальних вправ);

3) повторне коротко та довго тривале використання слів, що мало б на меті їх вмільне відтворення в усній та письмовій формі.

Відтворення нового лексичного матеріалу на письмі дозволяє якнайкраще закріпити слова та забезпечити їх коректне використання у граматичному контексті. Вивчення ж лексики в межах однієї теми повинно передбачати усний підсумковий контроль, в процесі якого студенти мали б змогу відтворювати нові слова. Однак, на нашу думку, така практика повинна базуватися на виконанні різноманітних вправ, а процес запам'ятовування – на розумінні лексичних структур.

Яким же чином можливо встановити словотвір певних понять? Мовні структури не є багато численними та відрізняються залежно від форми та змісту, а вміння їх ідентифікувати вважається необхідною складовою в процесі роботи з іноземними текстами різних рівнів складності. Якщо ж акцентувати увагу виключно на вивченні загальних значень мовних структур й зважати на той факт, що їх кількість є дещо лімітованою,

то може скластися хибне враження щодо легкості засвоєння навчального матеріалу. Коли ж ретельніше підійти до розгляду питання функціонування афіксальних конструкцій (з точки зору морфології та змісту), все стає набагато складнішим. Адже, час від часу, трапляються особливі випадки вживання, й існує можливість помилитися у виборі серед всього їх різноманіття, яке, на жаль, не підлягає жодній закономірності.

В процесі навчання лексичному матеріалу, ми б радили чітко виокремити визначальні елементи нових понять та бути завжди напоготові для роз'яснення їх існування та функціонування під час мовної інтерпретації. Важливим моментом вважаємо залучення до такої роботи студентів, які б на певному етапі зуміли самостійно знаходити вищезгадані «утворення» та зуміли розглумачити процес їх формування. Ми впевнені, що аудиторія не може залишатися осторонь або ж керуватися виключно загальною інформацією (яка, в деякій мірі, знищує «реальність», вдаючись до спрощених формулювань), оскільки такий підхід в жодному разі не сприятиме ефективному оволодінню ІМ.

На початковому етапі вивчення мовних структур, ми б радили навчати студентів розрізняти поняття «суфікс» та «префікс», не обмежуючись їх місцезнаходженням у слові, а, власне, зосереджуватися на вмінні ідентифікації їх особливостей (морфологічних, синтаксичних). Існує певна послідовність, яка, на нашу думку, може бути корисною для засвоєння вищезгаданих понять, що передбачає:

- зосередження уваги аудиторії на існуванні конкретного важливого феномену;
- процес ознайомлення з кожним окремим мовним явищем (префіксом, суфіксом), який повинен відбуватися систематично, із залученням (та роз'ясненням) таких важливих феноменів як омонімія, поліморфізм, з метою подальшого розширення словникового складу ІМ;
- повторення та узагальнення вивчених мовних структур.

Майже схожу схему можна взяти на озброєння в процесі вивчення синонімів, антонімів та омонімів. Щоб не обмежуватися складністю «спрощених» визначень, рекомендуємо висвітлювати кожне окреме поняття як лексико-семантичний феномен, який, слід відзначити, не є легким для опанування. Особливу увагу варто приділити поняттям «синоніми/антоніми», оскільки вони відіграють значну роль в процесі іншомовної комунікації. Безперечно, такий підхід у навчанні досить швидко може створити певні «делікатні» ситуації, коли варто вдатися до аналітичних роз'яснень та встановлення правил їх вживання. На нашу думку, використання вищезгаданої схеми полегшує досягнення головної мети предмету «ІМ», а саме – «справжнє та продумане» іншомовне мовлення. Формування ж мовної компетентії має зосереджуватися на розкритті всіх важливих протиставлень впродовж всього періоду навчання ІМ. Як вказує досвід, найдоречнішими в процесі виконання тренувальних вправ виявляються ситуації, спрямовані на пошук змістових відмінностей та критеріїв, які дають змогу розрізняти способи їх вживання.

Зокрема, для того щоб студенти мали змогу власноруч опанувати тексти різних рівнів

складності та розмовляти ІМ з достатнім рівнем мовної корекції, ми б радили не оминати в процесі навчання явище полісемії. Не беручи до уваги опис загальноновживаних слів у французькій мові («faire», «dire»), спробуємо відшукати явище полісемії, користуючись певним переліком, який би розрізняв:

- конкретне/абстрактне поняття;
- загальне значення;
- узагальнююче, окреме або технічне значення;
- специфічне/особливе значення словникового складу;
- сталий вираз.

На нашу думку, такий поділ є більш дієвим, аніж виключне розмежування значення на «пряме/непряме», яке, як правило, у багатьох ситуаціях може призвести до плутанини, оскільки пряме значення слова не завжди є реальним та матеріальним. Важливо відзначити той факт, що вищевказаний поділ можливо запроваджувати тільки поступово та поетапно, опрацюючи одні критерії за іншими. Надалі варто використовувати їх знову й знову, виявляючи факт існування «літературного» значення, яке відрізняється від звичного, щоденного, буденного вжитку.

Встановлений перелік критеріїв може бути корисним в процесі навчання коректній роботі з двомовними словниками. На нашу думку, це особливо важливий аспект, якому ми, викладачі ІМ, неодмінно повинні навчати студентів. На даному етапі збагачення словникового складу ІМ найважче працювати з аудиторією, яку «відлякує» об'єм друкованого видання та незрозумілість його практичного застосування. Вважати, що всі студенти вміють працювати зі словниками – помилково, а сподіватися, що вони користуються ними, виконуючи завдання, – дещо оманливо... Ми гадаємо, що неодмінно варто привчати аудиторію до роботи з двомовними словниками, запроваджувати їх систематичне використання впродовж навчання. За можливості, для пошуку необхідної інформації слід залучати до роботи всіх студентів (за умови достатньої кількості ефективного методичного забезпечення) або одного-двох (по черзі).

Ми б радили, з початку навчального семестру підготувати вправи визначального характеру, метою яких неодмінно має бути «фізичне вміння» визначення сторінки в словнику або ж місцезнаходження слова на сторінці. Радимо виконати на занятті з французької мови подібне завдання: «Віднайти у словнику прослуханий перелік слів, а саме таких, які б починалися на придихову «h» наступними звуками: [r], [ε], [x]». До речі, такі вправи варто проводити впродовж всього періоду навчання ІМ, відводячи незначну кількість часу для роботи з двомовними словниками, щоб спонукати студентів до самостійності. Адже, пошукове слово – це надзвичайна нагода вдатися до роздумів щодо граматичних категорій: «Чому слід шукати дієслово в неозначеній формі? А прикметник – у чоловічому роді (навіть якщо існує окрема його форма у жіночому)?».

Висновки та пропозиції. Таким чином, підсумовуючи все вищевказане, можемо стверджувати, що основними й ефективними підходами збагачення словникового складу ІМ є: процес

встановлення лексичних структур (морфологічних зв'язків; синонімів/антонімів/омонімів; явища полісемії) та коректне використання двомовних словників.

Вищевказані шляхи збагачення словникового складу вимагають від викладача впродовж всього періоду навчання ІМ зосереджувати увагу на чітких, фіксованих напрямках в роботі, здійснювати постійний моніторинг. Такий підхід спонукає нас

до щоденної клопіткої роботи, й хоч концепція його задуму впровадження досить проста, але, водночас, вона є досить складною в реалізації. Однак, поступово виявлена аудиторією зацікавленість до мови, зростаючий ентузіазм та якість результатів навчання демонструють ефективність проаналізованого підходу, який допомагає студентам відкривати для себе нові цікаві речі та читати літературні твори мовою оригіналу.

Список літератури:

1. Вікторова Л.В. Використання імітаційно-ігрового підходу у процесі вивчення іноземної мови / Л. В. Вікторова, О. С. Комарова // Вища школа [збірник наукових статей]. – К.: Знання. – 2012. – № 9. – С.62-67.
2. Ліла М. В. Врахування особливостей сприймання в засвоєнні лексичних одиниць іноземної мови / М. В. Ліла // Психолінгвістика. – 2008. – № 2. – С.34-42.
3. Основи психології та педагогіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/zmist.htm>.
4. Основи методики преподавания иностранных языков / под ред. В. А. Бухбиндера, В. Штраусса. – К.: Вища школа, 1986. – 336 с.
5. Шапкина О.М. Лінгвістичні передумови розширення словника на основі багатозначності / Шапкина О.М. / У книзі: Питання романо-германської філології та методики викладання іноземної мови. Вип.6 -К., 1979. – С. 151-156.
6. Bogaards P. – Le vocabulaire dans l'apprentissage des langues étrangères. – Hatier. – Paris: 1994.
7. Boucher A.M. – Méthodologie de l'enseignement et de l'apprentissage des langues secondes. – Université de Montréal. – 1992.
8. Courtillon J. – Lexique et apprentissage de la langue. – EDICEF. – Paris: 1989.
9. Girard D. – Enseigner les langues: méthodes et pratiques. – Bordas. – Paris: 1995.
10. Klein W. – L'acquisition de langue étrangère. – Armand Colin. – Paris: 1989.
11. Mimran R. – Vocabulaire expliqué du français.- CLE International. – Paris: 2004.

Яцканіч Н.М.

Ужгородський національний університет

ГЛАВНЫЕ ПОДХОДЫ В ПРОЦЕССЕ ОБОГАЩЕНИЯ СЛОВАРНОГО СОСТАВА ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

Первоочерёдным заданием дисциплины «Иностранный язык» в вузе является изучение иноязычной лексики, которая в будущем сумела б помочь эффективно решать профессиональные задачи и была б полезной в социально-бытовой коммуникации. В статье представлены главные подходы в процессе обогащения словарного состава. Осуществлён анализ этапов становления лексических структур иностранного языка и обучения корректной работе с двуязычными словарями. Данный подход, безусловно, требует от преподавателей ежедневной отверженной работы. Однако, повышающийся энтузиазм и качество итогов обучения демонстрируют его эффективность.

Ключевые слова: иностранный язык (ИЯ), словарный состав, лексический материал.

Yatskanych N.M.

Uzhhorod National University

THE MAIN STAGES IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE VOCABULARY ENRICHMENT

Summary

The primary task of the discipline «Foreign Language» at the university is to study foreign language vocabulary that will help to fulfill professional assignments effectively in future as well as could be helpful in social and everyday communication. The key approaches in the process of vocabulary expanding are distinguished in the article. The main levels of foreign language lexical structure and the training of operating with bilingual dictionaries are analyzed in the work. The given approach demands proper teacher's work. However, the growing enthusiasm and the qualified result of learning demonstrate its effectiveness.

Keywords: foreign language (FL), vocabulary, lexical material.